

DANSK SLAGTERIARBEJDER FORBUND

Festskrift ved Forbundets 50 Aars Jubilæum

FORORD

DET foreliggende *Festskrift i Anledning af Dansk Slagteri-
arbejderforbunds 50-Aars Bestaaen* indledes med en kortfattet
*Skildring af Slagtersvendens Liv gennem Middelalderen op til
Lavenes Ophævelse og Industrialismens Gennembrud, da tekniske
Omvæltninger med dybtgaaende økonomiske Følger skabte nye Pro-
duktionsforhold i Landbruget og dermed en ny Branche i Slagter-
faget: Slagteriarbejderne, hvis Antal hurtigt overfløjede Slagter-
svendenes og gav Stødet til Slagteriarbejderforbundets Dannelse.*

Medens den historiske Indledning overvejende bygger paa
gamle Dokumenter og Skildringer, er Materialet til Fremstillin-
gen af Forbundets første 50 Aar hentet fra de første Forhand-
lingsprotokoller samt fra Fagbladets 43 Aargange og fra det lille
Skrift, der udsendtes ved Forbundets 25 Aars Jubilæum. Begi-
venhederne er skildret i deres kronologiske Rækkefølge, bortset
fra det skandinaviske og det internationale Samarbejde, der skil-
dres særskilt. Pladsforholdene har desværre ikke tilladt ogsaa at
skildre de enkelte Afdelingers Historie. Vi maa nøjes med at an-
føre Stiftelsesdatoerne samt bringe Billeder af de nuværende For-
mænd og Kasserere.

50 Aar er en rum Tid, og det er naturligt at standse en lille
Stund og kaste Blikket tilbage for at se, hvad der er naaet og om-
muligt drage Erfaringer, der kan være til Nytte i Fremtiden. For-
haabentlig vil Medlemmerne paa forskellig Vis have Glæde af det
foreliggende Værk. De ældre vil kunne genopfriske de svundne
Tiders Begivenheder, dvæle ved Sejre eller Nederlag og med
Stolthed drage Sammenligninger mellem før og nu. De unge vil
her have Lejlighed til at stifte Bekendtskab med deres Organisa-
tions Historie, de vil indse dens Nytte og lære at værdsætte det
Arbejde, som dens Pionerer og Ledere har udført, og hvoraf de
nu høster Gavn, saa de styrkede i Troen paa Sammenholdets Be-
tydning kan fortsætte de ældres Værk.

SLAGTERSVENDEN GENNEM TIDERNE

I FJERNE TIDER

Medens man holdt tamme Husdyr til Slagtning allerede i Danmarks Oldtid, og Offerslagtninger er et kendt Træk i de gamle Nordboeres Historie, er det dog først ved Byernes Opstaaen, man træffer Slagterne som selvstændige Erhvervsdrivende i Lighed med Bagere, Skomagere, Smede o. s. v. Saa længe de enkelte Familier var selvforsynende med Hensyn til Livsfornødenheder, var der ikke Brug for Haandværkere, men dette Forhold ændrede sig, efterhaanden som Befolkningen som Følge af nye Jorddyrkningsmetoder flyttede sammen i Byer og Landsbyer; Byerne var i Begyndelsen meget smaa og omfattede i mange Tilfælde kun et Par Hundrede Familier, hvoraf adskillige endog selv drev noget Landbrug, men de rummede foruden Handelens og Gejstlighedens Folk som Regel en Del Smaahaandværkere. Saaledes oplyser Vedtægterne for Sct. Gertruds »Gilde« i Flensborg af 19. Maj 1379, at denne Sammenslutning blandt andet som Medlemmer havde 4 Slagtere, 4

Slagtersegel fra 1525

Slagtemaaned.
Fra en gl. Billedalmanak 1399

Skomagere, 2 Bryggere, 2 Møllere, 3 Tømrere, 16 Bagere, 15 Skræddere o. s. v.

Disse »Gilder« eller Broderskaber er de ældste Sammenslutninger, vi kender her i Landet. Navnet »Gilde« kommer af *Gield* eller *Gildi*, der betyder »at ofre« eller »betale«, og det betyder altsaa ikke Gilde eller Festlighed, om-

end alle Datidens store Drikkelag og Sammenkomster arrangeredes af Gilderne. — I hine Tiders uudviklede Samfund kunde for øvrigt ingen klare sig uden at være Medlem af det stedlige Gilde. Dette Broderskab omfattede alle Byens eller Landsbyens Borgere, og det fungerede som Hjælpeforening, Forsikrings- og Forsørgelsesselskab. Det bistod »Brødrene« under Sygdom, ved Død og Begravelse, Ildebrand og andre Ulykker. Herom findes udførlige Regler i Gildernes Vedtægter, de saakaldte »Skraaer«, hvis Paragraffer iøvrigt giver et godt Indblik i Livet i Gildeshuset, hvor Underholdningen øjensynlig kun bestod i at drikke, thi det regnedes ikke for nogen Skam at være beruset. Derimod fastsætter »Skraaerne« Bøder (f. Eks. Vokslys) for at »spy« paa Gulvet, føre højrøstet Tale, trække hinanden i Haaret eller ælte Sidemanden ud af hans Sæde, ligesom det ogsaa var forbudt at tage Vaaben med ind i Gildeshuset — formodentlig af Hensyn til Konsekvenserne, naar Stemningen blev for høj. Senere bestod Bøderne dog som Regel

af en halv eller en hel Tønne Øl, der blev konsumeret med det samme!

Efterhaanden som Byerne voksede og de enkelte Grupper af Borgere blev talrigere, kunde de ikke rummes i et enkelt Gilde. Disse delte sig derfor i *Laug* eller *Lav* for henholdsvis Haandværkere, Handlende og Gejstlige. Og paa et noget senere Tidspunkt opstod heraf atter de enkelte Haandværker-Lav, der kom til at spille en saa vigtig Rolle helt op til omkring 1860, da de ophævedes ved Lov.

De fleste Lav opstod i det 13. og 14. Aarhundrede. I Begyndelsen var det kun Mestrene, der samledes i Lav, og først efterhaanden som Svendene voksede i Antal, dannedes særlige Svendelav — mere eller mindre i Tilknytning til Fagets Mesterlav. Et af de første særlige Svendelav, der dannedes, var Bagersvendenes, som fik udstedt sin »Skraa« allerede i Aaret 1403. Paa dette Tidspunkt bestod der allerede et Bagerlav for Mestrene. Slagterlavet dukker først op i 1451, da de københavnske »Kødmangere«, d. v. s. »Kødsælgere« fik tildelt forskellige Privilegier af Kong Christian I. Herom gives der udførlige Oplysninger i Københavns Slagterlaugs Jubilæumsskrift, der udkom i 1926, forfattet af Hovedarkivar *H. Hjorth-Nielsen*.

At »Kødmangerne« holdt Svende allerede omkring dette Tidspunkt, synes at fremgaa af en Vending i et Brev af 1443 fra Kristoffer af Bayern til »Kødmangerne i Kødmangerboderne«, hvori det hedder: »Ligeledes skal ingen have eller holde Slagtere uden vore foranskrevne Borgere i Kødmangerboder«. Muligvis har Slagtningen

En Slagter. (Billede fra 1568).

da været et Fag for sig, der ikke udøvedes af Forhandlerne (Kødmangerne), men derom vides intet sikkert.

De fleste af de Oplysninger, der haves om Forholdene blandt Slagtere, Kødmangere og andre Erhvervsdrivende fra den Tid, stammer fra København,*) der — skønt Rigets Hovedstad — var en meget lille By; dens Ind-

byggertal i 1443 anslaaes til ca. 5000. Af de gamle Dokumenter fremgaar, at der dengang var 25 Slagtermestre i København, og dette Tal bevaredes igennem lange Tider. Selv over 200 Aar senere (i 1668) siges det i Slagterlavets Privilegier, at der kun maa være 25 Slagtere i Lavet.

SLAGTERNE I MIDDELALDEREN

Af Slagterlavets Privilegier og de senere Lavs-Artikler fremgaar, at de havde Eneret paa at sælge fersk Kød i Tiden fra 6. December til 24. Juni, men at de skulde holde rimelige Priser. Hvis der fandtes Grund til Klage over

*) Fra Provinsen er kun bevaret en enkelt Lavsskraa, nemlig Slagternes i Slesvig fra 1441.

Priserne, kunde Borgmestrene sende en Mand hen til at overvære Slagtningen og bestemme, hvad Kød det burde sælges for. Priserne var vistnok derfor i Reglen trykket langt ned. Et Indtryk heraf faar man af Troels-Lunds Beretning i »Dagligt Liv i Norden i det 16. Aarhundrede«, hvor det siges, at Kød og Fedevarer var forholdsvis billigere end Brød. Troels-Lund fortsætter:

»I Helsingør, hvor man kan forfølge Kødpriserne med stor Nøjagtighed, solgtes i Tidsrummet 1576—1586 et Pund Oksekød i Reglen til en Pris af 6 Øre i Nutidspenge. En Lammefjerding kostede omtrent 36 Øre. Ved Midsommertide 1582 gjaldt et Par fede Høns sammesteds 50 Øre, en Snes Æg 25 Øre. — Det laa i Sagens Natur, at Priserne maatte veksle noget efter Aarstiderne ... Oksekød som Lammekød havde Sommerpriser og Vinterpriser. Men foruden disse regelmæssige svage Svingninger indtraadte der stundom en stærkere Stigning, fremkaldt ved Misvækst o. lign. Øvrigheden stemmede imod, saa længe den formaaede, men maatte nødvendigvis til sidst give efter. I Januar 1577 fik saaledes Slagterne i Helsingør Prisen for Oksekød tvungen op til 8 Øre Pundet, men inden Aaret var omme, nødtes de atter til at lade den falde til knap det halve. Den stærkeste Stigning i Aarhundredet indtraadte vistnok omkring Aar 1590, da et Pund Oksekød i København ansattes til den uhørte Pris af 24 Øre. Datiden stod værgeløs overfor disse Virkninger af Misvækst. Handelsforholdene var af den Natur, at hver Landsdel i Reglen maatte se at klare sig selv ... Under saadanne Forhold kunde det blive afgørende, om et slet Føderaar tilfældigvis var et godt Oldenaar, saa at Flæsk kunde afgive et billigt Fødemiddel. I et daarligt Oldenaar, som f. Eks. 1593, kunde selv Flæsk stige til en Pris af 15 Øre Pundet«.

Tidens *overdrevne Kødforbrug* bevirkede, at der maatte beskæftiges mange Mennesker med Slagtning og Kødtilberedning. Ved Christian den Fjerdes Kroning i 1595, da

København havde knapt 25.000 Indbyggere, blev der indforskrevet 1040 Okser og 150 Kalve, 3550 Lam og saa mange Beder, som kunde opdrives paa Sjælland, 100 Svin, 400 Grise og 60 Skaalpund Flæsk, 3100 Gæs, 24.000 tørrede Hvillinger, 30.000 tørrede Flynder, 30 Tønder Laks, 12 Tønder Makrel o. s. v. Til at skylle alle disse Madvarer ned forøgedes Vinlageret med 112.000 Potter Vin foruden en utrolig Mængde Øl. — Af andre Beregninger fremgaar, at Kødforbruget maa have været ca. dobbelt saa stort som i vor Tid. Til et Forbrug i Aaret 1600 paa 274 Pund Kød og Flæsk paa de kongelige Gaarde i Skaane svarer i vor Tid et Forbrug af 137 Pund, meddeler Troels-Lund. Da der kun var Køddage Søndag, Tirsdag og Torsdag, maa der have været et meget stort Forbrug paa disse Dage. Forbruget af Fisk paa Ugens fire Fiskedage var nemlig enormt, ikke mindre end 336 Pund mod 25 Pund i vor Tid. At Ølforbruget var 1680 Potter mod 220 Potter nu noteres blot for Fuldstændighedens Skyld. —

I Københavns Slagterlavs Skraa fra 1496 gives ogsaa Regler for *Forholdet mellem Mestres og Svendes*. Herom hedder det i § 30:

»Hvis nogen lejer (fæster) en Svend fra en anden, førend hans Stævne-Dag er ude, bøder han derfor 1 Tønne Øl og 3 Mk. Voks.«

I § 31 fastsættes Bøder for den Svend, der forlader sin Plads i Utide:

»Hvis nogen Svend ganger af sin Tjeneste før hans Stævne-Dag og før han har gjort Regnskab, bøder han 1 Tønne Øl og 3 Mk. Voks.«

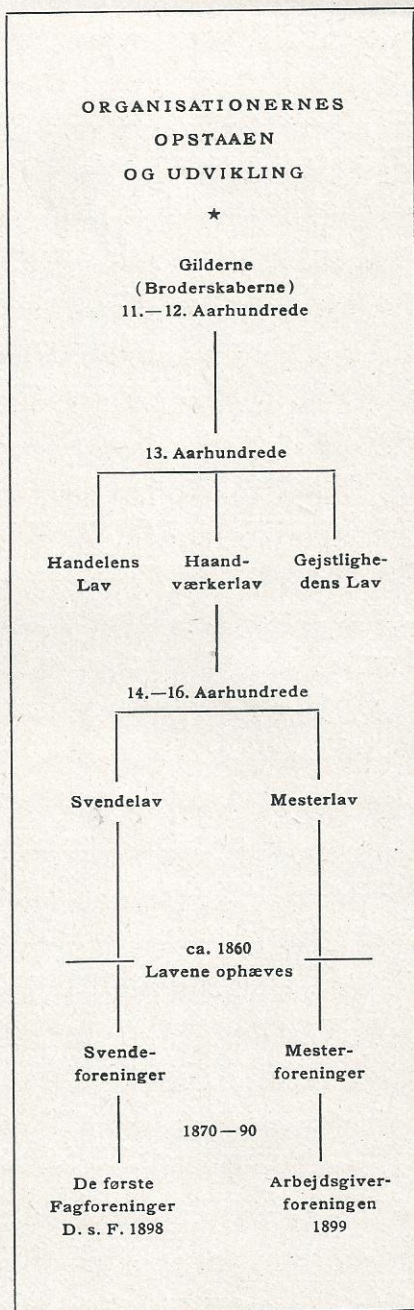
Fæstemaalet skulde indgaas i Overværelse af Vidner. Herom bestemte § 32:

»Naar nogen fæster en Svend, skal han have to »Brødre« til Vidne om, hvorledes han ham fæster, og han maa ikke fæste ham længere end til Allehelgensdag (1. November).«

Hvis Slagtersvenden iøvrigt forbrød sig, ifaldt han samme Straf som Lavets andre »Brødre og Søstre«. § 35 udtaler herom:

»Hvilke Slagtersvende forbryder sig i nogen Maader, stande samme Ret som Brødre og Søstre lyde.«

Om *Læretid* og *Svendeprøve* i hine Tider gives der ikke mange Oplysninger. I Privilegierne fra 1451 siges det, at »ingen maa være Kødmander uden at kunne sit Haandværk«, og i Lavets første Skraa af 1683 hedder det, at den, der vil ernære sig af Slagteri, skal have

tjent hos en Mester i 3 Aar, og saa sent som i 1815 siges det, at hverken Mester- eller Svendestykke har været krævet inden for Lavet. De mellem 1451 og 1683 udstedte Skraaer nævner intet om Bevis for faglig Dygtighed eller om Læretid. Hvorledes man i 1451 har forvisset sig om, at den, der vilde være Kødmander, ogsaa forstod sit Haandværk, maa staa hen.*)

De senere Lavs-Skraaer omtaler Forholdet mellem Mestre og Svende noget udførligere. »Skraaen af 1623 kræver Vidner, men Fæstemaalet skal desuden indføres i Lavsbogen, og hvis en Svend forsømmer sin Pligt overfor Mesteren, skal han straffes efter Oldermændens Kendelse. Disse Bestemmelser genfindes i de senere Skraaer, men i mere udvidet Form, der tilsigter at give bestemte Forskrifter for Svendenes Pligter. Svendene maa saaledes ikke gøre Mestrene Indpas i Næringen ved at slagte for Borgerskabet. Han maa ikke forlade sin Tjeneste før rette Stævnedag. Han maa ikke være Husbonden utro med Drik og Dobbelt o. s. fr., Drengene omtales kun meget lidt i Skraaerne og da i Reglen sammen med Svendene, men Regler for Drengenes Antagelse i Lære ses ikke at være givne. Ved Forordningen af 23. December 1681 bestemtes, at enhver Mester skulde have mindst een Dreng i Lære, og Mesteren maa ikke jage ham af Læren, saafremt han var dygtig. Om Forpligtelsen til at holde en Dreng er blevet overholdt indenfor Slagterlavet, er vistnok tvivlsomt. Ved Forordning af 6. Maj 1682 afskaffedes alle Svendeskraaer, ligesom Forordningen af 1681 havde af-

*) Anf. Værk af H. Hjorth-Nielsen.

skaffet Svendekroerne og forbudt Sammenkomster af Svende. Denne Forordning forbød ogsaa den tidligere »Umschauen« og henviste den tilrejsende Svend til Oldermændene, saafremt han ikke selv kunde skaffe sig Arbejde. Ligeledes maatte en Mester nu antage saa mange Svende, som han kunde skaffe Arbejde til. De fleste af disse Bestemmelser fik næppe nogen Indflydelse paa Slagterlavets Svende, da disse sikkert ikke har haft Svendekro, og fordi Haandværket ikke har været stærkt besøgt af fremmede Svende, men den gamle Bestemmelse om, at kun 1. November var Faredag, faldt nu, idet Forordningen af 1682 kun omtaler Tjenester af et halvt Aars Varighed, hvorfor det maa antages, at dette nu var blevet almindeligt. Opsigelse fra Svendenes Side skulde ske med 6 Ugers Varsel, og Mesteren skulde ved Afskeden udfærdige skriftligt Vidnesbyrd for ham om hans Forhold i Tjenesten. Svenden maatte herfor give Mesteren 1 Mark og Oldermændene 2 Mark. Endelig gav Forordningen Regler for Antagelse i Lære og for Indskrivning af Svend. Disse Generalregler, der gaves for alle Lavene, maa antages at være Skyld i, at Slagterlavets Skraa af 1683 ikke kommer ind paa disse Forhold. Ved Plakat af 1749 fastsattes der Straffe for Svende, der viste sig opsætsige, nægtede at arbejde eller rottede sig sammen. Et Eksempel af denne Plakat skulde bero saavel i Lavets Lade som i Svendeladen og i det mindste een Gang om Aaret, eller saa ofte Laden aabnedes, oplæses for Svendene.

Medens Skraaen af 1623 intet bestemmer om Lærebrev eller stiller Krav om Bevis for at have lært Haandværket,

men kun forlanger Borgerskab og Pengeydelse som Betingelse for Optagelse i Lavet, forlanger Skraaen af 1668, at den nye Broder skal have bevist at have lært Slagteriet hos en ærlig Mester. Skraaen af 1683 bestemmer, at ingen maa ernære sig af Slagteri, uden at han ved Lærebrev har bevist at have tjent hos en Lavsmester i 3 Aar, og der synes saaledes slet ikke at have eksisteret nogen som helst Prøve for de udskrevne Lærlinge. At der ikke har eksisteret Mesterstykke i det her omhandlede Tidsrum, ved vi.

Skraaen af 1623 har en meget mærkelig Bestemmelse, der gentages i de senere Skraaer, nemlig at Slagterne skulde holde deres Folk til Kirkegang og Hørelse af Guds Ord, holde dem fra Drukkenskab og letfærdige Ord, »som ofte des wehr iblant dennem skeer, Gud til Fortørnelse og Menigheden til Forargelse«. Det er jo ikke noget særlig rosende, der her siges om Slagternes Svende og Dreng, og der er adskilligt, der tyder paa, at Formaningen har været paa sin Plads, skriver H. Hjort-Nielsen i Lavets Jubilæumsskrift, hvorfra ovenstaaende Oplysninger er hentede. Sammesteds oplyses endvidere følgende:

»I 1682 forefaldt der i København kun seks Voldssager, men af disse var rigtignok de fire begaaede af Slagtere. Slagterdrengen *Mads Jensen* havde saaledes øvet Vold og Overlast mod en Kontrollør ved Nørreport. Slagter *Lambert Nielsen* havde slaet skoldhedt Vand paa Anna, sal. Hans Olufsens. Slagtersvend *Bent Børgesen* blev tiltalt for »Vold og Overlast, med Klæders Afførelse, Legems skammelige Blottelse, med Hug og Slag«, og *Jens Olufsen*, Slagterdreng, var delagtig i samme Forseelse.

I det nævnte Aar, 1682, vakte en Slagter baade Rædsel og Forfærdelse i København, idet en Kvinde, der sad i Slutteriet, var

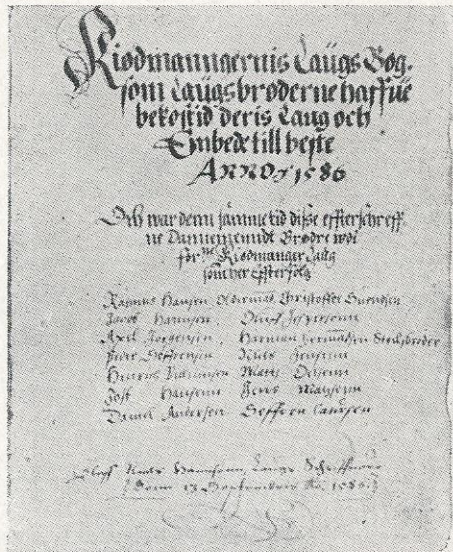
undsluppen gennem et Hul, »som den forstyrrede Slagter, hvis umenneskelige Styrke alle er noksom vitterlig, uformodentlig og snart utrolig for Mennesker, havde stødt paa Muren«.

1686 klagede selve Byfogden i København til Kongen over, at han den 28. Februar i sit eget Hus var blevet overfaldet af to Slagtersvende, der desuden havde trakteret en Del af hans Betjente med Hug. Kongen bestemte, at de to Syndere skulde sættes i Jern paa Bremerholm.

En Søndag Nat i 1688 blev fem Skalmejblæsere af Generalmajor Schacks Bataillon overfaldne af tre Slagtere, der huggede dem med deres Kaarder og slog Skalmejjerne itu.

Det var dog ikke blot, naar Slagterne selv gik angrebsvis til Værks, at de tog saa kraftigt fat. At de ogsaa forstod at værge sig, naar andre gik dem for nær, vidner følgende om: Den 11. December 1660, altsaa kort Tid efter Belejringens Ophør, fortæller den svenske Gesandt, at der herskede stor Jammer indenfor Garnisonen, idet Soldaterne paa Grund af Sult begik den ene »Insolens« (Ulovlighed) efter den anden, og 22. s. M. beretter han, at over hundrede Soldater havde taget alt, hvad de kunde faa paa Amager-torv, dernæst havde hjemsogt Fiskesælgerne ved Stranden og til sidst Slagterboderne, men her havde de »faaet dygtige Hug af Løftestænger og Forke, eftersom de ej var velbevæbnede.«

Det faar være nok med disse Eksempler, der tilstrækkeligt beviser, at Slagterne ikke var bange for at anvende »slaaende« Argumenter«.

Fra Slagternes Laugsprotokol
1576.

DET FØRSTE OFFENTLIGE SLAGTEHUS I KØBENHAVN

anlagdes af Christoffer Valkendorf i 1583 Syd for det nuværende Vesterbros Torv, efter at der i 1577 var udsendt en kongelig Forordning om, at al Slagtning fremtidig skulde ske uden for Byen. Der klagedes nemlig over, at Slagterboderne paa Hjørnet af Skindergade og Klosterstræde i den varme Aarstid udbredte en ulidelig Stank, og Rendestenene i Omegnen var fyldt med Blod og anden Urenhed. Med Rette eller Urette hidledte man herfra den Pest, der i Aaret 1577 hjemsøgte Byen.*) — Valkendorfs Slagtehus blev dog kun staaende i 75 Aar. Det formodes at være afbrændt under Svenskekrigen 1658—60. Efter den Tid fortsattes Slagtningen indenfor Voldene, i Slagternes Ejendomme.

KAMPEN MOD LAVENE I MIDDELALDEREN

Haandværkerlavene i Middelalderen var jo Monopoler, selv om de var under Statskontrol og kommunal Kontrol,

*) Københavns Diplomatarium: Kgl. Forordning af 7. Maj 1577. Det paagældende Afsnit lyder saaledes:

»Gjøre alle vitterligt, att efter som wi komme uthi forfarinng, huorledis uthi wort kiøbsted Kiøbenhavn schall findis stor usckickelighed hoss slacterne ther sammestedtzs, saa att the slachte øxenne och andet fæe hoss samme slachter boeder, och blodt och anddenn urennlighedht, som ther aff komme, bliffuer uthi renndesteenene forsamblitt, huor aff megen onndt och slem stanck foraarsagis, och er att befrøcte, att bode sligt och andet mere ubequemt, som finndis ther uthi byenn, kannd styrcke och giffue aarsage till pestilentze och anden siugdom och skrøbbelighedt, som ther fast mere ennd andenstedtz her uthi rigett saa ofte regerer.«

Forordning /

Om

Skraer oc Laugs Rette.

W **C**hristian
den Fierde / met Guds
Naade / Danmarckis /
Norgis / Wendis oc
Gottis Konning / Her-
tug vdi Sleßvig / Hol-
sten / Seormarn oc Dytmerken / Gressue
vdi Oldenborg oc Delmenhorst / ic. Gi-
re alle Bitterligt / at efftersom Wi
Naadigst komme vdi Forsaring / om
den store vskickelighed oc motuillighed
herudi Rigit / med Handvercks Folk
oc andre som Skraer oc Laugs Rette
haffuer / sig begiffuer / i det de paa det høye-
ste besuerger wore Vnderfatter / med
huts de hos dem skulle lade giøre oc
forarbeide / oc ellers deris vare dennem
offuer.

og deres Magtstilling var derfor ikke ringe. De formaaede da ogsaa at bevare denne Magtstilling igennem 5—600 Aar. De var smaa Stater i Staten og derfor heller ikke synderlig vel anskrevne hos Magthaverne. Derom vidner de forgæves Forsøg, som blev gjort paa at afskaffe Lavene. I Aaret 1507 ophævede f. Eks. Kong *Hans* alle Skomagerlav over hele Riget, fordi de ikke har taget Hensyn til tidligere Formaninger om at komme Menigmand i Møde, der tit og ofte havde klaget over deres »uredelige Køb paa Sko«. I 1592 blev Vantsnidernes Skraa ophævet, fordi de solgte deres Klæde paa det dyreste og langt højere end det nogen Tid tilforn har været brugeligt«. En hyppig Klage er den, at Lavene spærrede Adgangen for nye Medlemmer ved at fordre for store Indgangspenge og Omkostninger ved Optagelsen. Fra Kongemagtens Side søgte man — som Regel uden Held — at dæmme op mod denne Tendens. De kongelige Bestemmelser blev i mange Tilfælde slet ikke overholdte, skriver Rasmus Berg i »Det danske Haandværks Historie«: »Der synes at have været ført en stadig Kamp mellem Kongemagten og Lavene... I 1581 udstedes Befaling om, at alle Lav i København skal indsende deres Skraaer til Magistraten til Eftersyn og Forandring. Noget Resultat synes dog ikke at være kommen heraf, eftersom det i 1600 paany paalægges Borgmester og Raad i København at faa alle Skraaerne op paa Raadhuset til Forandring, fordi der i Lavene gik adskillig »Uskikkelighed« i Svang... Heller ikke denne Befaling synes at have ført til noget Resultat, og Christian den 4. satte sig da for at foretage en *Generalstorm mod Lavene*.

idet der 1613 udstedes en Forordning, der paa det strengeste og alvorligste forbyder og afskaffer »alle Skraaer og al Lavsret over alt i vort Rige Danmark«, da Lavene »paa det højeste besværer vore Under-saatter med hvis de hos dem skulle lade gøre og forarbejde«, de kunde ikke »for en billig Værd bekomme det, de skulde købe«. For Fremtiden skul-

de enhver have Lov til at ernære sig som Haandværker i en Købstad, blot han svor sin Borgered og betalte Skat og Afgift lige med Byens andre Indvaanere«.

Men heller ikke dette Skridt førte til noget Resultat. Man rettede sig simpelthen ikke efter Forordningen eller omgik den. Om Slagterlavet i København erfarer vi saaledes, at det trods Paabudet om Ophævelsen af Lavet baade 1616 og 1619 valgte Oldemand. Ved sidste Valg berettes endog, at det skete med Samtykke af Borgmester og Raad. Magistraten havde endda ved nævnte Forordning faaet Befaling til at fratage Lavene deres Skraaer.

Allerede i Oktober 1623 fik Slagterlavet i København en Række nye Artikler, hvis Bestemmelser er langt mere udførlige end tidligere, ligesom Magistratens Indflydelse i Lavet befæstes og udvides.

Slagterlaugets Artikler
Anno 1623.

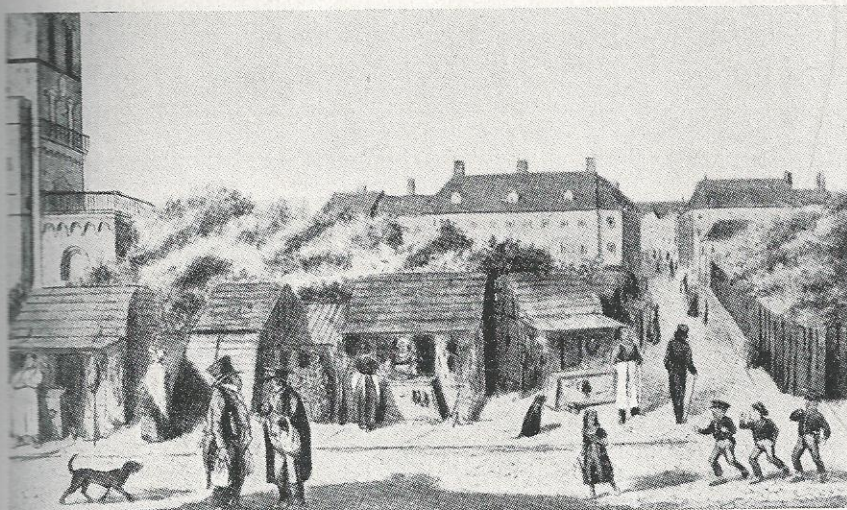

Hvori bestod nu overhovedet Lavenes Privilegier og Monopolstilling? Herom udtaler de gamle Lavsskraaer blandt andet:

1) Lavets Medlemmer har Eneret til at udøve det paagældende Haandværk, Erhverv eller — som det hed: Embede. 2) Lavet bestemte, hvem og hvor mange det vilde optage som Medlemmer samt hvor meget der skulde betales i Indskud. 3) Lavene bestemte, at der skulde holdes ens Priser for udført Arbejde. Den ene maatte ikke underbyde den anden. (Her blandede Myndighederne sig ofte i Sagerne). 4) Antallet af Svende hos de enkelte Mestre begrænsedes i Lavsartiklerne. 5) Lavene fastsatte ensartede Regler for Indkøb af Materiale og Raastoffer; (for Slagterlavets Vedkommende for Indkøb af Slagtedyr.) 6) Lavsartiklerne fastsætter Regler for Antagelse og Afskedigelse af Svende og Dreng, for disses Arbejdstid, Løn og øvrige Forhold. 7) Lavene bestemmer Formerne for den indbyrdes Konkurrence m. m.

Naturligvis skiftede Lavene Karakter i Løbet af de mange Aarhundreder, de bestod. Især blev deres Privilegier Gang paa Gang indskrænkede, og Myndighederne tillod efterhaanden flere og flere Frimestre, der paaførte Lavsmestrene Konkurrence. Som tidligere nævnt fastsatte Myndighederne ogsaa i mange Tilfælde Priserne paa Lavenes Produkter og Ydelser, og disse Priser var som Regel saa lave, at Lavsmestrene ikke kunde benytte deres Monopol til Udbytning af den øvrige Befolkning. Haandværksmestrene levede for det meste en temmelig kummerlig Tilværelse. De førte en bestandig Kamp for at

Slagterboderne ved Nicolaj Taarn.

hævde deres Eneret overfor Fuskere, »Bønhaser«, d. v. s. Frimestre og andre. Hertil kom for Slagternes Vedkommende ogsaa en Kamp mod Høkere og Forprang. Med Myndighederne førtes en Kamp om Priserne og om Optagelsesrettighederne i Lavet, og med Svendene kæmpedes om Arbejdstid, Lønninger m. m. Alt i alt lidet misundelsesværdige Forhold.

Efter den berømmelige Tømrerstrejke 1794 nedsattes en Kommission til Undersøgelse af Lavsvæsenet. Kommissionens Betænkning gik paa alle Omraader Lavene imod. Den var stemt for fri Næring og for større Frihed mellem Mestre og Svende. I Forordningen af 21. Marts 1800 indføres da ogsaa fuldstændig Kontraktfrihed mellem Mestre og Svende. Det forbødes Mestrene at boykotte Svende, og det forbødes Svendene at strejke. Den gamle »Omskuning« ophævedes, saaledes at Svendene atter fik

Ret til at søge Arbejde hvor som helst. Enhver skulde have Ret til at blive Svend eller Mester uden i Forvejen at have været henholdsvis Lærling eller Svend i visse Aar. En tilstrækkelig god Svende- eller Mesterprøve var nok, udtaler Forordningen. Kongen vilde ikke taale, at Lavene herefter i nogen Henseende stod under »udlændiske Lavs-Fordomme, Vedtægter eller Skikke. Alle Skikke og Cere-monier, der bærer Præg af de ældre Tidens raa og vilde Sæder, saasom Behövling, Sværten i Ansigtet og deslige skulde aldeles afskaffes. Omkostninger ved Svendeprø-verne skulde ganske afskaffes. Svendene skulde behandles med Godhed og Anstændighed. Svendene skulde vise deres Mestre Agtelse og Lydighed. Udskældte en Mester sin Svend, skulde han gøre ham en Æreserklæring for Politiretten og bøde 2 Rdl. Forhaanede omvendt en Svend sin Mester, skulde han gøre ham Afbigt og straffes med 4 Dages Vand og Brød. (Man bemærke Forskellen i Straf-fen!) — Endelig indførtes Retten til at blive Frimester for enhver indfødt Svend, der havde arbejdet som saadan i fire Aar.*)

Alle disse Bestemmelser tog særlig Sigte paa de større Lav, især indenfor Bygningsfagene, hvor der i lange Perioder i Middelalderen var Brug for forholdsvis mange Svende (især under Chr. 4.s Regeringstid). Slagterfaget var jo ikke noget stort Fag; der arbejdede ikke ret mange Svende, og disse var ikke i videre Udstrækning paavirket af »udlændiske Lavs-Fordomme«. — I København var der som nævnt igennem 2—3 Aarhundreder kun 25 Slagter-

*) Fra: R. Berg: Det danske Haandværks Historie.

mestre i Lavet, skønt København jo voksede umaadeligt fra det 14. til det 18. Aarhundrede. Historikerne mener, at København (som tidligere nævnt) omkring 1443 kun havde ca. 5000 Indbyggere (men alligevel 25 Slagtere). I 1672 havde Byen 41.000 Indb., i 1710 66.000, i 1728 76.000, i 1769 92.000, i 1800 100.975 og i 1848 130.000. Selv om Byens Vækst altsaa var stærk i Løbet af de nævnte 4 Aarhundreder, overgaas den dog umaadeligt af det sidste Aarhundredes Tilvækst: fra 130.000 til ca. 800.000 Indb.

Til Sammenligning har det Interesse at se, hvor ubetydelige selv de største Købstæder var i Middelalderen; saaledes havde *Odense* i Aaret 1672 kun 3800 Indbyggere, *Helsingør* havde nævnte Aar 4000, *Roskilde* 2200, *Aarhus* 3500, *Aalborg* 4200, *Horsens* 1500 og *Kalundborg* 1058 Indbyggere. Naar Folketallet var saa ringe i Lavenes Blomstringstid, er det forstaaeligt, at Svendetallet ogsaa var meget lavt. Der har sikkert kun været ganske faa Slagtersvende i hver af de større Købstæder. Fra »Mandtallene« i *København* 1659 ved vi, at de 24 Slagtermestre kun mønstrede 18 Folk, hvoraf 3 var Dreng. 5 Mestre mødte med hver 2 Karle, 2 Mestre med hver 1 Karl, 1 med 1 Karl og 1 Dreng, og 1 med 2 Dreng. Det var, hvad Slagterfaget kunde præstere af vaabenføre Folk, der eventuelt kunde tage Del i Byens Forsvar mod Svenskekongen, som i de Dage laa udenfor Byen. — Og det var jo ikke engang givet, at alle »Karlene« var Svende.*)

---

*) Hjorth-Nielsen: Københavns Slagterlaug.

ANTALLET AF SLAGTERSVENDE OG MESTRE I KØBENHAVN FRA 1783—1843

Til Belysning af Svendetallet i Slagterfaget i det sidste halvandet Hundrede Aar skal her citeres en lille Oversigt fra Hjort-Nielsens Bog om Slagterlavets Historie. Fra ca. 1450 til ca. 1750 talte Lavet 25 Mestre, i 1771 var Tallet vokset til 40, men sank atter til 26 i 1783; derefter holdt det sig paa knapt hundrede i det følgende Aarhundrede.

Svendetallet svingede i samme Tidsrum fra 48 til 133, men laa gennemgaaende noget over eller noget under Hundrede. Antallet af Drengene var omkring Halvdelen af Svendetallet, men størst, naar Svendetallet var lavt. Det ses altsaa, at man har ladet Drengene arbejde paa Svendenes Bekostning. Ifølge Politiets Generaltabeller var Tallene i nedennævnte Aar som følger:

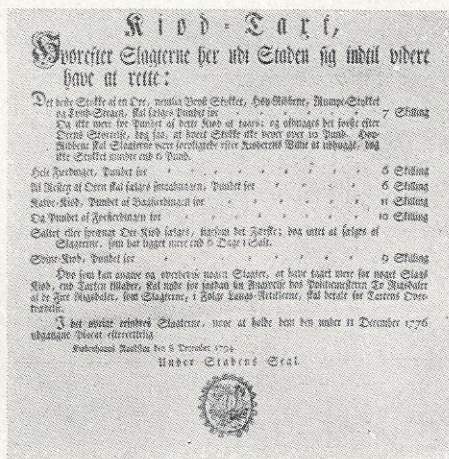
Aar	Mestre	Svende	Drengene	Aar	Mestre	Svende	Drengene
1783	26	98	13	1831	81	60	38
1788	36	81	24	1832	60	84	47
1791	39	48	24	1833	65	77	61
1793	44	133	28	1834	66	75	68
1810	65	109	49	1835	70	78	56
1811	69	120	41	1836	73	80	61
1813	89	128	61	1837	78	81	63
1815	94	104	61	1838	87	77	27
1821	58	81	45	1839	87	89	42
1823	88	59	56	1840	90	108	41
1825	87	143	45	1842	82	62	57
1827	93	123	33	1843	87	58	49
1829	81	121	42				

I 1857, da Næringsloven ophævede Lavene, talte Slagterlavet i København 106 Medlemmer.

SVENDEPRØVERNE I MIDDELALDEREN OG DEN NYERE TID

Som nævnt var der i hele Middelalderen hverken Svende- eller Mesterprøver, hvilket gav Anledning til, at Myndighederne ikke rigtig vilde anerkende Slagterne som Haandværkere, men snarere ansaa dem for Handlende. Det var først i 1815, at der ved Raadstueplakat af 8. September indførtes Svende- og Mesterprøver. Det siges heri, at Manglen af Svende- og Mesterstykker har medført, at mange uduelige Drengene blev indskrevne som Svende, og at der ligeledes nedsatte sig Mestre, der hverken var i Stand til at oplære andre i Haandværket eller selv forestaa et Slagteri.

Kodtakster 1794.

SVENDEPRØVEN AF 1815

kom til at bestaa i, at Drengen, forinden han blev udskrevet, i Oldemandens eller Oldgesellens Nærværelse skulde slagte en Okse, en Kalv og et Lam samt, hvis han var udlært hos en Svineslagter, tillige slagte og skolde et Svin, hvilke Kreaturer leveredes af Mesteren. Hvis Prøven ikke faldt godt ud, maatte Drengen vente endnu et Aar paa at blive indskrevet som Svend, og hvis Skylden laa hos hans Mester, skulde denne bøde 50 Rdl. S. V. til Byens Fattigvæsen . . . .

Ved Reskript af 18. Marts 1818 udvidedes Svendeprøven derhen, at Drengen, der aflagde Prøven, tillige skulde aftrække Huden og Skindene af de af ham slagtede Kreaturer uden at beskadige den ved Huller eller Indsnit.

Som man ser, gjaldt Prøverne kun selve Slagtningen, medens der intet var foreskrevet om Parteringen af det slagtede Kreatur. Denne kom først i Brug 1823, da det under 10. December paalagdes den prøvede Dreng Dagen efter Slagtningen at »rykke« eller skille den slagtede Okse midt ned ad Rygraden med en saadan Nøjagtighed, at Vægten af den ene Halvdel af Kroppen kun maatte differere omtrent 3 Pund fra den anden Halvdel, saafremt Dyret vejede under 30 Lpd., og omtrent 4 Pd., hvis det vejede 30 Lpd. og derover.*)

Disse gamle Bestemmelser om Svendeprøver bortfaldt ved Næringsloven af 1857, og først i 1884 genindføres Svendeprøverne for Slagtersvendenes Vedkommende.

DEN NYERE TID

De gamle Svendelav kan ikke sammenlignes med Nutidens Fagforeninger, ligesom heller ikke Svendeforeningerne, der opstod efter Lavenes Ophævelse 1862, havde samme Opgaver som Fagforeningerne nu om Dage. Forholdet mellem Svend og Mester var dengang ikke som Forholdet mellem Kapitalist og Arbejder i disse Ords moderne Betydning. Mesteren maatte selv arbejde med hele Dagen, og Svenden betragtede kun sin Svendetid som et Overgangsstadium paa Vejen til Selvstændighed. Han skulde jo snart selv være Mester. Modsætningen mellem Svend og Mester bliver derfor som oftest kun den ret overfladiske Brydning mellem to Aldersklasser, omend

*) Hjorth-Nielsen: Københavns Slagterlaug.

denne Modsætning i Lavenes senere Historie ofte fik en ret alvorlig Karakter (f. Eks. ved Tømmerstrejken i 1794). Datidens Frihedsideer smittede ogsaa Svendene, og de forsøgte ved Strejker og andre Midler at forbedre deres Løn- og Arbejdsforhold. At man fra Regeringskredse saa skævt til denne Udvikling, fremgaar af mange Udtalelser fra den Tid. Her skal blot anføres et karakteristisk Citat fra »Trondhjems Adresse-Contoires Efterretninger« fra 1793, hvori det bl. a. hedder:

»Af alt Sværmeri er Frihedssværmeriet det skadeligste, det er en farlig og ødelæggende Pest . . . . det er et sikkert Kendetegn paa en Stats Ødelæggelse, naar Religion og sand Gudsfrygt tabes og forsvinder . . . . at angribe kronede Hoveder, som ikke af forsætlig Ondskab har paaført Landet betydelige Ulykker og Vanheld, er Rebellion mod det alvise Forsyn, det er gyseligt Raseri, det er at opfordre Himlen til Hævn. Det er et sikkert Tegn paa en Stats Elendighed, naar man opretter en Mængde Klubber, hvor nogle Grillefængere, nogle Sværmere optræder som Talere og frembringe noget Blændværk angaaende Patriotisme og Menneskerettigheder, Frihed og Lighed. Den største Del af Menneskene er onde og vanartede, og disse vil ikke forsømme den for dem belejlige Tid til at anstille Sammenrottelser. Ingen ærlig og retskaffen Borger i Staten er da sikker paa sin Ejendom . . . .«

Det nyttede imidlertid ikke ret meget at stampe imod Brodden. Dønningerne af den økonomiske og politiske Udvikling i de store europæiske Lande naaede ogsaa til Danmark, og efter Tømmerstrejken i 1794 nedsattes som nævnt en Kommission til Udredning af Lavenes Forhold, og Forordningen af 21. Marts 1800 var et Udslag af de nye Tanker. Herefter skulde der sikres de enkelte Mennesker personlig Frihed, ligesom de ogsaa økonomisk frit

skulde kunne bestemme om deres Forhold. Fuldstændig økonomisk Frihed opnaedes dog først ved Næringsloven af 1857, men baade Mestre og Svende var Modstandere af denne Lov. Tiden fra omkring 1800 til 1857 var i mange Henseender en Brydningstid baade paa det tekniske, politiske og økonomiske Omraade, selv om den afgørende tekniske Udvikling først faldt i den sidste Halvdel af det 19. Aarhundrede. Efter Krigen med England i 1807—14 og Statsbankerotten i 1813 var det økonomiske Liv lammet i adskillige Aar. Men fra Slutningen af 1820'erne gik det atter opad. Kun Haandværkerne strittede imod og rystede paa Hovedet af de nye Folk i Erhvervslivet, der betragtede Produktion af Haandværksvarer som en »Forretning«, der reklamerede for deres Varer, konkurrerede med hinanden og laante fremmede Penge til at stikke i Bedriften. Det var disse Folk, der i 1838 stiftede »Industriforeningen«, hvorefter Haandværkerne som et Modtræk stiftede »Haandværkerforeningen« i 1840 til Værn om deres Interesser. »De vilde hverken vide af Næringsfrihed eller lige og almindelig Valgret. De fraraadede Indførelsen af Maskiner . . . . Og de søgte ved at oppudse Lavenes ærværdige Traditioner og ved at understrege de patriarkalske Elementer i Arbejdsforholdet at redde Haandværket ud af Strømmen. Men det lykkes ikke. De faglige Skel udviskes mere og mere. Trods baade Mestres og Svendes Forsøg paa at fastholde en Særstilling for de faglærte, medfører Udviklingen, at Tyende, Svende, Arbejdskarle og Daglejere efterhaanden smelter sammen til en Fjerdestand, et Proletariat, den moderne Lønarbejderklasse . . .

Forordningen af 1800 tager man stedse mindre Hensyn til. Trods dens Forbud mod »Sammenrottelser« ser vi omkring 1848 enkelte Arbejdsnedlæggelser, saaledes af Typografer og Murere. Der er Opløsning herhjemme, og ude i Europa er der politisk Uro. Ud af dette nye Røre fremstaar Juni-Grundloven af 1849. I dennes § 88 hedder det: »Alle Indskrænkninger i den frie og lige Adgang til Erhverv, som ikke er begrundede i det almene Vel, skal hæves ved Lov«. Og endelig den 29. December 1857 vedtages den »Lov om Haandværks- og Fabriksdrift m. m.,« almindeligvis kaldet *Næringsloven*, som aabner fri Bane for den økonomiske Udvikling i Kapitalismens Tegn. Ved denne Lov faldt alle Lavsskranker, og Købstædernes Privilegier blev betydeligt begrænsede. Fra 1. Januar 1862 traadte Loven i Kraft i fuldt Omfang.*)

Det varede længe, før denne Lov gav sig større Udslag for Slagtermestrenes og Slagtersvendenes Vedkommende. Formelt var Lavet ophævet, men som fri Forening kunde det fortsætte sin Virksomhed og gjorde det ogsaa, selv om det naturligvis ikke længere kunde hindre nye Mestre i at etablere sig, ligesom Begrebet »Frimester« bortfaldt. Og Svendenes Stilling ændredes heller ikke væsentligt, i hvert Fald ikke til det bedre. Paa Papiret fik alle ganske vist lige Ret til at blive rige, men hvad hjalp det, naar Virkeligheden saa ganske anderledes ud. Og derfor hjalp Svendene ogsaa troligt Mestrene med at bevare Lavene, da der var Tale om at ophæve dem. Men den offentlige Mening havde efterhaanden vendt sig imod dem, idet man

*) »Fagforeningskundskab« S. 16.

ud fra Liberalismens Idé betragtede Lavs-Tvungen som skadelig. Hertil kom, at den materielle Udvikling virkelig kom paa Kant med Lavsvæsenet i den Form, det havde, især naar det lagde sig hindrende i Vejen for den sejrige Teknik. Lavene stod derfor ikke stærkt, da Kampen mod dem satte ind.

EFTER NÆRINGSLOVEN AF 1857

begyndte paa mange Omraader af Samfundslivet en ny Tid. Banker startes, Jernbaner bygges, Dampskibsruiter aabnes, Byerne vokser enormt. Nye Arbejdsmetoder tages i Brug, nye Maskiner ligeledes, og en Række helt nye Varer kommer paa Markedet. Industrien tager et stærkt Opsving, og Prisniveauet stiger, uden at Lønningerne fulgte med. — Resultatet var en hidtil ukendt Nød og Fattigdom blandt Arbejderne. Sygdom og stor Dødelighed prægede Tiden. Drukkenskab og Slagsmaal hørte til Dagens Orden. En gammel Snedker ræsonnerer sig til ved at mindes sin Ungdom, at »sidst i Tredserne sluttede Brændevinsalderen, og Ølalderen begyndte.«*)

Det er fra denne Tid — omkring 1879—1890 — Nicolai Neiiendam giver saa rystende Skildringer af Slagtersvendenes Liv og Tilværelse i sin Bog: »En Vildfarendes Veje«. Neiiendams Fader var Slagtermester, og han ønskede, at Drengen ogsaa skulde være Slagter, skønt dennes hele Hu stod til at blive Skuespiller — et Ønske, han først

*) »Fagforeningskundskab« S. 18.

Trommesalen 1858.

fik opfyldt i 1893 i en Alder af 27 Aar, da han debuterede paa Det kgl. Teater. — Om det Milieu, hvori Slagtersvendene levede, skriver Neiiendam bl. a.:

»I den første Gaard laa til højre ud mod Enghavevejen en lav Længe med Svendenes Kamre, der altid lugtede af gammel Mug. I Længen var ogsaa Husets Retirader, hvor man skulde stampe i Gulvet for at kyse Rotterne væk. Længere henne var Rum til Høns og Rum til Brændsel . . . Til venstre et Eet-Etages Hus med Ejerens Soveværelser og med to Beboelseslejligheder. Og ligefor, adskilt fra dette Hus ved en Smøge, afsluttedes Forgaardens Firkant af det lange Slagtehus med hele tre Slagterier.

Gennem Smøgen kom man saa ned til alt det, der i Barnets Øjne hver Dag var nyt og urovækkende, det egentlige: Den store Baggaard. Dernede var Hestestalde og

Staldene til Kvæget; der var Svinestierne, Skoldehuset, Tællehuset og Vognskuret; der var den store Gødningskule og Hølofterne, hvor de mange vilde Katte med deres Killinger holdt til, — og her var de altid aabne Døre til de tre Slagterier . . . . Hver Torsdag kom *Sjoverne* træk-kende med deres Drifter Kreaturer fra Trommesalen. Tyrene var nikkede, eller de havde en Ring i Næsen. Arbejdsvognene kørte Læs af bagbundne Kalve og Lam ind — alt det, der i Ugens Løb skulde slagtes, aflæssedes og opstaldedes. Undertiden haltede de store Dyr, som om de havde vandret langt, og Kalvene, hvis Hoveder hang ud over Vognenes Bagsmæk, kunde ikke støtte paa Benene, naar de løstes, en Ende Tov maatte hjælpe dem paa Vej . . . . Med stive Øjne indsugede Drengen alt dette besynderlige Liv, og uden at vide det, hinkede og haltede han ogsaa henimod Staldene . . . . Var de saa blevet bundne, alle disse fremmede Dyr, eller var om Sommeren Lam-mene gennet ind i Folden, tog de til at brøle og bræge . . . . Det var sært, saa forskellige de var, disse Brøl, naar han hørte rigtigt efter. Og alle lød de i Drengens Øre sørgmodigt. Han følte det samme derved, som naar han var i Kirke. Kaldte de — vilde de hjem, hvor de var kommet fra? Klagede de — anede de, hvad der forestod? Betød de mørke, vilde Raab fra Tyrene, at de truede? Dette tunge, fremmede Sprog maatte udtrykke Lidelser, hans Fantasi fyldtes af Forestillinger, der gjorde ham bange . . . .

. . . . Det var lyst Foraar, da Niels blev taget med paa den belæssede Vogn ind til Butikken paa det lille Graabrødretorv. Moderen havde syet rødstribede Lærreds-

bukser og smaa hvide Forklæder til ham, og han lærte at holde et Trug paa Skulderen. Han hjalp Ungsvenden med at løfte de tunge Oksefjerdinger og Kalvekroppe og klynge dem op paa Krogene udenfor Døren og inde paa Væggen, eller kaste dem paa Disk og Huggeblok. For i de tidlige Morgentimer kom Smaamestrene eller Svende hos Mesterenker rundt omkring fra for at købe, hvad de havde Brug for. Der blev budt og vraget og handlet, leet og skældt ud, savet og hugget, de store Bismere raslede, Daler og Skilling blev regnet sammen med Kridt paa Døren. Hos nogle var Tegnebogen fyldt, andre bad om Kredit til Lørdag Aften . . . Der var Liv og Sjøv over disse tidlige Sommermorgener, og der blev fortalt Historier fra før og nu, om Pigebørn og om flamske Øretæver, om at drikke Skaller, saa den, der fik dem, sejlede omkuld og blev liggende. For de var jævnt lykkelige, disse Handelsmænd . . . Og hvor gemytlig spotske, de end kunde være mod hverandre, een fælles Harme forenede dem, Harmen mod visse Mennesker, som de kaldte *Sjosjalisterne*. Dem kunde alle have knækket Halsen paa. Det var stygge Folk, begreb Niels, der ikke gad bestille noget, men vilde tage alt, hvad andre ejede . . . Ogsaa den alvorlige Fader kunde her stemme i: Sjosjalisterne var farlige, en Skare af dem havde en Søndag i Jægersborg Allé standset hans Køretøj og raabt: »Din Storborgers — Ja, nu kører I, men I skal snart komme ned af Vognen, og saa er det os, der skal køre . . .«

Hen paa Eftersommeren begyndte han at arbejde i Slagtergaarden. Der blev købt et Sæt Lærredstøj, der hur-

tigt blev saa stift af Blod og Kallunsnavs, at det kunde staa alene, naar det var tørret i Skorstensrummet. Han blev sat til at fodre og vaske Svinene, strigle Hesten, rengøre Vognen og smøre dens Hjul, og han lærte at bruge den brede Slagterkniv. Hans Hænder fik mange Snitsaar, men mod dem var der nære Husraad, eet af dem var at bruge Spindelvævet i Slagtehusets Kroge, et andet at lade sit Vand paa Saarene. — Han lærte ogsaa at vare sig og ikke falde i Tanker, naar et Kreatur skulde slaas for Panden. Han løftede dets Hoved op paa sin venstre Overarm, Svenden hævede med begge Hænder Øksen i Vejret og huggede af al sin Kraft Økseknappen ned i Dyrets Pandebrask. Styrkede det ikke ved første Hug, men blev fortumlet, kunde Niels nok føle sig ilde til Mode. Dyret var stærkere end ham og kunde let rende Hornene igennem ham, vidste han, men bange blev han ikke, et Fejlhug kunde ske, det hørte næsten med til Haandteringen . . . .«

Om Slagtersvendenes daglige Tilværelse og Tankegang, om deres utrygge Arbejdsforhold, deres Løn, Arbejdstid og Adspredelser — af hvilke der ikke var mange — fortæller Nic. Neiiendam videre:

»De var mørkladne af Væsen og haarde i deres Mund, disse Svende i de tre Slagterier og i Nabogaardene rundt omkring. Bomstærke var de, og lidt efter lidt forstod Niels, at deres mange Kræfter ogsaa var det eneste, de havde at stole paa. Ugelønnen bestemte Mesteren, og Arbejdstiden varede, til de var færdige, — saadan var de oplært, og anderledes kunde det ikke være, ellers kunde de tage deres Tøj og, som det hed, gaa og spadsere . . . Ingen af

dem gjorde sig Tanker om de andre, heller ikke knurrede de over Mesteren — maaske glædede de gifte sig til Lørdag Aften, hvor de vidste, de fik et Stykke godt Suppekød med hjem til Kone og Børn. Var Dagen varm, og Sveden rendte af dem, kunde de nok puste et Øjeblik og ønske sig en Øl, men det var ikke hver Dag, der var Raad til at sende Bud efter Bajere, og saa holdt de Munden under Vandposten. Derfor var det i Begyndelsen Niels paafaldende, at naar der kom rejsende Svende ind i Gaarden, ... eller der kom en gammel udslidt Svend ude fra Almindeligheden, hvorfra han om Torsdagen havde Udgang for at kunne betle lidt sammen til Skraatobak og Snaps, saa fik disse stærke, haardhændede Slidere altid halet nogle Smaaskillinger op af de blodstive Stiklommer.

Det var tydeligt nok, at de ugifte, unge Svende havde let ved at klare sig. De havde deres Kamre i Gaarden, og de havde Kærester, der selv tjente Penge. Men de var saa besynderlig forskellige, disse Kærester. Et Par enkelte var friske og fornøjede, de bar nystrøget Forklæde under den aabne Kaabe, naar de i et hvidt Lærredsklæde bragte Svenden hans Skjorter og Strømper, som de havde vasket og stoppet. De lo og spøgte frit løs om hans haarede, brune Bryst, naar han, som endelig var færdig med sit Arbejde, trak sin Slagteriskjorte af og vaskede Ansigt og Overkrop i en Spand Vand ... Naar han var omklædt, gik de fortroligt sammen ud af Porten ... Andre Pigebørn kom drivende med Handsker og store Hatte paa ... Dette med Kærester — det var ikke let at klare for en Dreng. Det var paa een Gang tiltrækkende og ængstende.

Altid hed det sig, at Slagterne havde de kønneste Piger i Byen. Men naar disse Piger mest fik Prygl, hvorfor kom de saa stadig igen? At faa fat i en Pige, og saa brænde hende af, som Ordet gik, lod til at være aldershævdet Skik for stærke Mænd, det var ligefrem et Mandfolks Ret. Det lyste op i Svendene, i de gifte som i de ugifte, naar de hoverede over deres Kræfter og amourøse Bedrifter. Spurgte de Niels om Ting, han ikke kunde svare paa, var de ikke onskabsfulde, men det skete med et lille sjofelt Glimt i Øjnene, det samme lille Grin, som naar de snakkede om skjulte Sygdomme, dem, man skulde opsætte saa længe, man kunde, at gaa paa Hospitalet med, eller, som de sagde, paa Grødslottet med ... Man skulde bare købe en Pægl Rødvind ...»

Et andet Sted fortæller Neiiendam om de »fine, gigtiske Fruer, der skulde have Dyrebad, og som afførte sig Nederdel og Undertøj eller Kjoleliv i et Hjørne af Slagteriet. Naar Dyret var dræbt og dets Bug aabnet, blev Tæpper lagt tilrette paa Gulvet, og Mestersvenden hjalp Damen med at bringe hendes nøgne Ben eller Arme ind i Dyrets varme Indvolde, men ingen af de andre arbejdende Svende vovede at se paa hende eller veksle Blikke med hverandre, lige saa lidt som nogen af dem smilede, naar en Dame drak et Glas Blod saa varmt, som det sprang af Dyrets Bringe ....»

Om *Lærlingenes* Stilling siger Neiiendam, at »ringest af alle var Læredrengene. En Dag fulgtes Niels med en lang Kammerat henad Volden ved Halmtorvet. De mødte

en stor Svend, som ingen af dem kendte, og da han saa Kammeraten ryge Cigar, slog han ham en Lussing, saa baade Trug og Cigar fløj hen ad Jorden, og sagde: »Skal jeg lære dig at ryge Cigar paa Gaden?« Og saa gik han roligt videre ....«

At det haarde Liv mærkede Slagteriets Folk var ikke underligt. »Legemligt bar de fleste Mærker af deres Liv — siger Neiiendam — een havde faaet Fortænderne slaet ud, en anden manglede et Par Fingre, alle de ældre var hjulbenede af tungt Slæb — maaske var de ogsaa indvendigt forrevne, fra Barnsben misdannede.« —

ARBEJDSTIDEN

var i 70'erne og 80'erne efter officielle Kilder for Slagteriarbejdere 10—12 Timer eller 13—15 Timer (minus et Hvil). *Søndagsarbejde* var almindeligt for alle, der havde med Levnedsmidler at gøre. Ganske vist forbød Loven af 1845 »alle uforholdne Arbejdssysler fra om Morgenen til Kl. 16«. Men Undtagelser gjordes med »de Næringsbrugere, hvis Haandterings Udøvelse efter sin Natur ikke taaler Standsning eller Ophold: Bagere, Slagtere, Møllere. De kunde arbejde hele Søndagen, og de gjorde det. Ogsaa andre Fag arbejdede om Søndagen. En Undtagelse var det, naar 17 Handskemagere i 1870 averterede, at de i Sommermaanederne ikke aabnede Butikken Søndag Eftermiddag.

KOST OG LOGIS

hos Mesteren var i 80'erne saa almindeligt udenfor København, at ca. Halvdelen af Slagtersvendene var uselvstændige. Ogsaa i København var der en Del Svende, der enten fik Kost eller Logis eller begge Dele hos Mesteren.

LØNNEN

var naturligvis meget lav. Den androg 12—14 Kroner om Ugen. Hvis Svenden havde Kost hos Mesteren, blev der som Regel trukket 6 Kr. fra, medens der blev trukket 2 Kr. fra for Logis. Dette var ofte af den elendigste Art, i usle Kamre, der ikke kunde opvarmes, beliggende i Baghuse, hvor Rotter og Mus ikke var sjældne Gæster. — En Fordel for Slagterne var det, at der ikke blev set saa nøje paa et Stykke Kød. Derfor var Kosten som Regel ikke daarlig. — En særlig Lønningsform bestod i Huslejhjælp og saakaldte Dusører. Statistikken fra 1882 oplyser, at Svin slagteriarbejdere havde saa meget i Huslejhjælp og Dusører, at det forhøjede den gennemsnitlige Dagløn med ca. 60 Øre. For de Slagtersvende, der bragte Kød rundt i Byen, spillede ogsaa Drikkepengene en vis Rolle.

ARBEJDSKONTRAKTER

forekom ogsaa i 80'erne. Det oplystes saaledes*), at det store Slagterifirma Ph. W. Heymann i 1884 havde en Kontrakt med sine Slagteriarbejdere, der ikke blot paalagde

---

G. Nørregaard: Arbejdsforhold, S. 380.

En Slagtersvend i 70'erne.

dem altid at have hans Interesser for Øje, men desuden bestemte, at dersom han paa nogen Maade blev misfornøjet med dem, kunde han straks afskedige dem uden Varsel. Der skulde ellers gælde 14 Dages Opsigelse. I en Kontrakt fra samme Virksomhed 1887 er desuden indføjet, at Arbejderne ikke har Ret til Løn under Sygdom.

SLAGTERNES OG SLAGTERIARBEJDERNES ANTAL

voksede stærkt i sidste Halvdel af det 19. Aarhundrede. Det var jo overhovedet Fremkomsten af Storslagterierne — især Andelsslagterierne paa Landet —, der fik sat Antallet af Beskæftigede saa stærkt i Vejret. Faget overgik da fra at være et rent Haandværksfag til ogsaa at være et Industrifag, og det blev snart Slagteri-Industriens Arbejdere, der dominerede i Tal. De første Andelsslagterier oprettedes som bekendt i 1887, men allerede før denne Tid havde der eksisteret et Par større Slagterivirksomheder, nemlig Ph. W. Heymanns Konserves-Fabrik og Christianshavns Svine-Slagteri.

Det fremgaar af Haandværksstatistikken, at der *i hele Landet* i 1860 fandtes 1476 Slagtermestre og 513 Svende og Slagteriarbejdere. I 1880 var Tallet paa Mestre vokset til 2156 og Arbejdertallet til 1059. Ti Aar senere fandtes der 3000 Mestre og 1985 Arbejdere, men i 1901 var Svendenes og Slagteriarbejdernes Antal større end Mestrenes, nemlig 3958, medens der kun var 3662 Mestre.

I *København* alene var Udviklingen noget anderledes, hvilket naturligvis skyldtes, at de store Svineslagterier ikke placeredes i *København*, men ude i Provinsen. I 1860 fandtes i *København* 136 Slagtermestre og 145 Svende, i 1880 175 Slagtermestre og 308 Arbejdere, i 1901 315 Mestre og 719 Arbejdere. Af stor Interesse ved Bedømmelsen af ovenstaaende Tal baade for hele Landet og for *København* er *Befolkningstilvæksten*. *København* flerdoblede sin Befolkning fra 1860 til 1901, nemlig fra 155.143 til 476.806, medens Landets samlede Befolkning kun steg fra 1,6 til 2,4 Millioner i samme Tidsrum.

Provinsbyerne, hvor de fleste store Svineslagterier blev placeret, viser naturligvis stærk Stigning i Slagteriarbejdernes Antal. I 1880 var der 697 Mestre og kun 421 Svende eller Slagteriarbejdere, men i 1901 var Antallet af Mestre kun 1197 mod Arbejdernes 2289. Af Landets ca. 4000 Slagteriarbejdere og Slagtersvende var altsaa i 1901 langt over Halvdelen beskæftiget i Provinsbyerne.

SLAGTEHUSE OG KØDKONTROL INDFØRES

Som foran omtalt anlagdes det første offentlige Slagtehus i *København* allerede i 1583 af Christoffer Walkendorf; det blev dog kun staaende i ca. 75 Aar. — Det næste hygiejniske Fremstød skete i 1776, hvor det i et Reskript bestemtes, at Slagtergaarde saavidt muligt skulde lægges i Byens Udkanter. Gaardspladsen skulde være mindst 324

rierne skyldtes atter Forhold, som Landbruget i Danmark ikke havde nogen Indflydelse paa, men maatte nøjes med at tage Stilling til, bl. a. Landbrugskrisen og Forbudet mod Udførsel af levende Svin til Tyskland i 1887 m. m.

— Efter den første Landbrugskrise omkring 1820 gik det jævnt fremad for Landbruget i de første Aartier, men ganske vist paa Bekostning af Jordens Ydeevne. Planteavlens var det vigtigste, og der stilledes efterhaanden saa store Krav til Jorden, at det nærmede sig Rovdrift. Resultatet var, at man maatte gaa over til Erstatningsdrift, hvorved man atter kunde tilføre Jorden de fornødne Gødningsstoffer. Omkring 1860 udvidedes Husdyrholdet, især Svineholdet, der kom til at betyde saa meget for Danmarks Eksport. Svinetallet steg fra 1837 til 1898 med en lille Million, saaledes som det fremgaar af nedenstaaende Tabel:

Svinetallet i Danmark:

1837	235.000
1861	301.000
1871	442.000
1881	527.000
1888	771.000
1893	829.000
1898	1168.000

De gode Kaar for Landbruget holdt sig til omkring 1875, da den næste store Landbrugskrise satte ind. Produktions- og Afsætningsforholdene bevirkede imidlertid, at der først i Slutningen af 70'erne og Begyndelsen af 80'erne startes Storslagterier i betydeligere Omfang, naar bortses fra Christianshavns Svineslagteri, der startedes

Paa Billedet ser man Odder Slagteris samlede Mandskab, der er i Færd med at balle Flæsk (1889).

1865, og Ph. W. Heymanns Svineslagteri og Konserves-Fabrik, der oprettedes 1866. Midt i 70'erne begyndte Kornkrisen, der skyldtes den oversøiske Konkurrence med Korn fra de store Lande, der havde langt billigere Produktionsomkostninger end Danmark. Med Bygningen af Jernbaner og Anlæg af Dampskibsruiter kunde det billige Korn gøre sig gældende paa det danske Marked, hvor f. Eks. Prisen paa Byg faldt fra ca. 12 Kr. pr. Td. i 1880 til godt 9 Kr. i 90'erne, Hveden gik ned fra 18 til 11,50 Kr., Rug fra 13 til 10 Kr. — Derimod viste Smørprisen Tendens til Stigning, og Flæskeprisen holdt sig nogenlunde. Under disse Omstændigheder er det forstaaeligt, at Landmændene lagde Driften om til Husdyravl. Mejeribruget bevirkede, at der blev megen Valle tilovers, som kunde bruges

til Opfedning af Svin, og vi ser derfor, at der startes en Række Svineslagterier i 1880'erne, saaledes i 1879 i Holstebro, 1880 i Varde, 1884 i Assens og derefter i Hjørring, Aalborg, Aarhus og Randers, saa at der i 1887 fandtes ialt 11 større Privatslagterier. Samtidig foregik der en Forbedring af Svineracen.

Det bedste Billede af den bevægede Tid for Landbruget omkring 1880—1900 faar vi dog ved at betragte Tallene for Udenrigshandelen. Man vil da se, at Eksporten af levende Dyr halveredes i dette Tidsrum, medens Eksporten af *Flæsk* tyvedobledes. Nedenstaaende Tabel viser *Overskudsudførselen* i tre forskellige Femaarsperioder, henholdsvis ved Krisens Begyndelse, dens Midte og dens Slutning:

	Gennemsnitlig 1879—85 Mill. Kr.	Gennemsnitlig 1885—90 Mill. Kr.	Gennemsnitlig 1895—1900 Mill. Kr.
Levende Dyr	50,3	34,0	22,88
Flæsk	2,6	22,4	46,0
Smør	19,1	46,9	94,0
Korn- og Kornvarer	24,7	÷ 13,8	÷ 45,4
Foderstoffer	÷ 7,3	÷ 18,2	÷ 20,2

I 1887 startedes det første danske Andels-Svineslagteri i Horsens, og omkring 1895 var der oprettet 15 saadanne Svineslagterier. Tallet steg yderligere i Løbet af Aarene indtil Aarhundredskiftet, hvor det naaede op paa 26. Af samtlige Slagtninger til Eksport udgjorde Andelsforenin-

gernes Del i 1888 ca. 5 pCt., men omkring 1900 ca. 60 pCt., hvilket karakteriserer Udviklingen. Nedenstaaende Oversigt viser Gangen i Andelsslagteriernes Oprettelse fra 1887 til 1900:

		Hjørring	1890
Horsens	1887	Nørresundby	1890
Odder	1888	Rønne	1890
Esbjerg	1888	Frederikssund	1894
Faaborg	1888	Roskilde	1894
Holbæk	1888	Ringsted	1896
Kolding	1888	Haslev	1896
Slagelse	1888	Maribo	1896
Masnedsund	1889	Nakskov	1896
Nykøbing F.	1889	Bogense	1896
Køge	1889	Odense	1896
Skanderborg	1889	Svendborg	1896
Randers	1889	Løgstør	1899

Af Privatslagterier kan nævnes:

- 1865 Christianshavns Svineslagteri.
- 1866 Ph. W. Heymanns Svineslagteri og Konserverfabrik.
- 1879 Holstebro Privatslagteri.
- 1880 Slagteriet i Varde.
- 1883 Slagteriet i Aalborg. *← Svineslagteri i Aarhus 1884*
- 1884 Slagteriet i Hjørring.
- 1884 Privatslagteriet i Randers (Ankerstjerne).
- 1886 Maribo Slagteri (ophørt 1896).
- 1886 Slagteriet i Aarhus.
- ca. 1889 Koopmanns Slagteri i Silkeborg.
- 1889 Privatslagteriet i Vejen.
- ca. 1890 Odense Svineslagteri.
- ca. 1890 Slagteriet i Haslev.
- ca. 1890 Privatslagteriet i Skive (Thompson, London).
- 1890 Slagteriet i Svendborg.
- 1892 Slagteriet i Ringsted.
- 1896 Slagteriet i Hillerød.
- 1897 Slagteriet i Viborg (ophørt 1912).

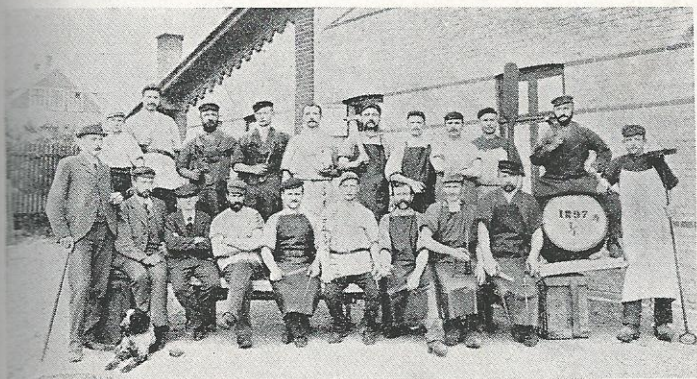

Som bekendt var Tyskland især Aftager af levende Dyr, medens England var Aftager af Flæsk. Imidlertid forbød Tyskland i 1887 efter nogle Tilfælde af Svinepest i København al Indførsel af levende Svin, Flæsk og Pølser fra Danmark. Ganske vist lempedes Forbudet noget i Aarene 1890—95, men var derefter effektivt lige til Verdenskrigen. Efter 1887 vendte man naturligvis i øget Grad sin Opmærksomhed mod det engelske Marked, hvis særlige Krav blev enebestemmende for Udviklingen, og som aftog næsten 100 pCt. af vor Baconproduktion. Under disse Omstændigheder maatte Slagteri-Industrien tage et stærkt Opsving og Tiden var inde for Dannelsen af Slagteriarbejder-Forbundet.

— — —

I Tilslutning til Mesterlavet bestod der ved Tiden for Slagteriarbejderforbundets Oprettelse en Svendeforening, der nærmest var en Syge- og Begravelseskasse og kun talte ca. 50 Svende som Medlemmer; derimod var ogsaa ca. 100 Mestre Medlemmer. — Den første egentlige Forening af *Slagteriarbejdere* oprettedes i *Randers* den 8. Oktober 1893, efter at der allerede den 11. Januar 1891 havde været dannet en Forening for Slagtersvende, der dog havde Vanskeligheder ved at gøre sig gældende. Saa snart Foreningen for Slagteriarbejdere var oprettet, indmeldte Slagtersvendene sig i Afdelingen, som ved Starten talte ca. 60 Medlemmer. I Januar 1895 stiftedes en Forening af Slagteriarbejdere i *Skive*, og i April 1895 en lignende Forening i *Holbæk*. I *Horsens*, *Rønne* og *Svendborg* stiftedes Slagteriarbejderforeninger i Begyndelsen

Svendborg
Andelsslagteris
Personale og
Arbejdere
1897.

af Sommeren 1895; i *København* stiftedes Foreningen den 20. Maj 1895 paa Initiativ af Journalist J. P. Sundbo. Den begyndte med 55 Medlemmer. En Forløber havde der eksisteret i *København*, idet der i 1892 var dannet en faglig Forening af Slagtersvende, der dog kun fik en kort Levetid. I 1895 oprettedes paa Initiativ af Vald. Hartmann Slagternes selskabelige Forening, udelukkende bestaaende af Slagtersvende. Den sammensluttedes med Slagteriarbejdernes Fagforening i 1898.

Disse spredte Foreninger skulde altsaa blive den Grundstamme, af hvilken Slagteriarbejderforbundet voksede frem.

RESUME

Søger vi at faa et samlet Indtryk af Slagtersvendens Tilværelse fra den fjerne Fortid gennem Middelalderen op til Nutiden, vil vi se, at hans Stilling har skiftet stærkt efterhaanden. I Begyndelsen var Tilværelsen som Svend kun et Forstadie til Mesterstanden. Det var en forholdsvis

kort Overgangstid. Arbejdstiden var lang, men Tempoet indrettet derefter, og der var mange Helligdage og »blaa Mandage«. Pengelønnen var meget lille, men Fornødenhederne ogsaa meget smaa, da Svenden jo fik Kost og Logis hos Mesteren. I øvrigt var Svenden ikke interesseret i at presse Lønnen op, da han jo snart skulde være Mester og altsaa selv betale den højere Løn. De historiske Kilder er i øvrigt meget sparsomme. Foruden Københavns Slagterlavs Privilegier og Lavsskraer samt Lavsprotokoller er der kun bevaret en enkelt Lavsskraa fra Provinsen, nemlig Slesvigs fra 1441. Slagterlav fandtes desuden i Assens og Odense, hvorfra der foreligger nogle Oplysninger. Vi ved fra disse gamle Papirer, at Læretiden var tre Aar, samt at der hverken var Svende- eller Mestestykke i hele Middelalderen (først i 1800 indførtes Svendestykke), endvidere at Mestrene og Svendene stod i Lav sammen, og at Svendenes Antal var meget ringe (i 1700 kun ca. 100 i hele København).

Op imod vor Tid forringes Svendenes Stilling; Løn-arbejderforholdet træder klarere frem. Chancen for altid at blive Mester bliver stadig mindre. I Tiden fra Lavenes Ophævelse omkring 1860 til de første Fagforeninger for Slagtersvende i Begyndelsen af 90'erne er Svendens Stilling meget daarlig og undertrykt. I dette Tidsrum sker de store tekniske og økonomiske Omvæltninger ude i Verden, der ogsaa kommer til at præge det danske Landbrug og dermed skaber en helt ny Branche — Slagteriarbejderne — ved Siden af Slagtersvendene. Bygningen af Jernbaner og Konstruktionen af store Dampere revolutionerer Trans-

portmidlerne, saa de andre Landes billige Korn konkurrerer det danske Korn ud. Derfor maa Landbruget lægges om til Kød- og Flæskeproduktion. Dette bevirker atter Oprettelsen af Eksportslagterierne, hvor et stadig stigende Antal Slagteriarbejdere finder Beskæftigelse som rene Lønarbejdere. Den politiske Frigørelse i 1849 og den franske Revolutions Ideer om Menneskerettighederne præger ogsaa Arbejdernes Livssyn, saa de begynder at slutte sig sammen for at opnaa bedre Kaar. Deres Stilling som Lønarbejdere gennem hele Livet staar dem klar. Deres Interesser bliver modsat Arbejdsgivernes. Tiden er moden til de første Fagforeningernes Dannelse, der bliver Spiren til de stolte Organisationer, der nu udgør et af Samfundets væsentligste Elementer.

